

Tuhon ja nousun tarina

Kaksi päivää Yhdysvaltain terrori-iskujen jälkeen Aamulehti julkaisi monien muiden sanomalehtien tavoin etusivullaan valokuvan, josta on tullut yksi syyskuun 11. päivän keskeisimmistä symboleista. Kuvassa amerikkalaiset palomiehet pystyttävät tähtilippua WTC:n raunioiden keskellä. Lori Grinkerin ottama kuva toi joillekin mieleen Joe Rosenthalin kuuluisan otoksen vuodelta 1945, jossa amerikkalaissotilaat pystyttävät lippua Iwo Jiman Mt. Suribachille voiton merkiksi.

Kummankin kuvan aitoudesta on keskusteltu. On mietitty sitä, onko kyseessä lavastus vai spontaani tapahtuma. Tämä on kuitenkin vain yksi mahdollinen kuvista esiin nouseva teema. Syyskuun 11. päivän merkityksissä Grinkerin otos liittyy osaksi kuvallista tarinaa, jonka alkukuvana voidaan pitää toisen matkustajakoneen törmäystä torniin. Tämä kuvallinen kertomus on vieläkin ”kesken” ja saa ehkä pisteensä vasta sitten, kun katastrofin näyttämö on raivattu ja uudelleen rakennettu.

Reilu kuukausi (22.10.) iskun jälkeen kaksitoista viestintälukion oppilasta sai eteensä Aamulehden etusivun, ja heitä pyydettiin tulkitsemaan kuvitusta.¹ Tehtävänanto kuului:

Kerro omin sanoin, mitä etusivun kuvissa on? Kuvauksesi pitää olla sen verran tarkka, että ulkopuolinenkin saa sen perusteella asiasta käsityksen.

Mitä kuvat kertovat?

Tarkastelemme oppilaiden visuaalista lukutaitoa pohtimalla lähinnä kahta asiaa: mikä on kuvatulkingintojen keskeinen teema (kehys) ja miten teksteissä rakentuu käsitys valokuvasta. Visuaalinen lukutaidon kannaltahan on tärkeää yhtäältä kyky ottaa etäisyyttä median tarjoamiin merkityksiin ja toisaalta kyky ymmärtää valokuva rakennetuksi esitykseksi, konstruktioksi.

Tulkintakehyksen (*frame*) käsite liittyy siihen, kuinka esimerkiksi toimittajat järjestävät informaation tulvaa sovittamalla siihen rutiininomaisesti tiettyjä

Nato-maat nostivat lipun vastaiskuun

Historiallinen päätös: Aselliinen isku yhteen jäsenmaahan on hyökkäys kaikkia maita vastaan

4. syyskuuta, New York, NY, Yhd.
Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Tuhat haavoittuneita. New Yorkissa jatkettiin eilen edelleen katoavien etsintöitä. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Tuhansien ruumiiden pelko iski pelastajiin, jotka kaivavat aavemaisia raunioita

STT, All News
Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun. Yhdysvallat on vaatinut, että kaikki Nato-maat nostavat lipun vastaiskuun.

Ulkomaat

Työpaikat hiljentyvät kaudellateloista

Ulkomailla työpöytätyö on hiljentynyt kaudellateloista. Työpaikat hiljentyvät kaudellateloista.

Lapset kaipaavat Superhämäläisiä

Lapset kaipaavat Superhämäläisiä. Lapset kaipaavat Superhämäläisiä.

Kuusi kierre alkoi jo Yhteistyötoissa

Kuusi kierre alkoi jo Yhteistyötoissa. Kuusi kierre alkoi jo Yhteistyötoissa.

Kinrossa lisää turvatoimia, Uefa hidasteli

Kinrossa lisää turvatoimia, Uefa hidasteli. Kinrossa lisää turvatoimia, Uefa hidasteli.

Sää

Sää. Sää-tilanne Suomessa.

A

A. Artikkeleita ja uutisia.

B

B. Lisätietoja ja kommentteja.

Iwo Jima 1945, Joe Rosenthal

ajatusmalleja. Yksittäinen asia voidaan ympäröidä vaihtoehtoisesti erilaisilla kehyksillä. Viestinnässä voidaan tiedostaen tai tiedostamatta valita sopiva viitekehys asialle ja siten saada se näyttämään halutunlaiselta. Voidaan ajatella, että mitä kiireisempi ja dramaattisempi uutistapahtuma on, sitä hanakammin toimittajat kehystävät asioita helpoimmin tarjolla olevilla kehyksillä. (Karvonen 2000.)
Hyvin nopeasti terrori-iskun yhdeksi keskeiseksi kehykseksi nousi sota. Kehys on tavattoman emotionaalinen, ja siihen liittyy paljon pelkoja ja kysy-

myksiä: Miten Yhdysvallat kostaa iskut? Alkaako kolmas maailmansota? Sodan kehystä alettiin käyträä, vaikka kyseessä ei ollut mitenkään perinteinen sotatoimi. Tätä kirjoitettaessa olemme edelleen kaikki mukana ”sodassa terrorismia vastaan”.

Keskeinen kehys: tuhosta nousuun

Lukiolaiset saivat nähtäväkseen koko etusivun kuvineen ja teksteineen. Grinkerin kuvan lisäksi sivulle oli taitettu pieni kasvokuva presidentti George W. Bushista. Kuten saattoi odottaa, tekstit vaikuttivat siihen, mitä merkityksiä lukiolaiset kuvista löysivät. Esimerkiksi rauniokuvan otsikko ”toivoa tuhon keskellä” esiintyy eri muunnelmina suuressa osassa tulkintoja. Etusivun pääotsikko ”Nato-maat nostivat lipun vastaiskuun” puolestaan johdattaa tulkitsemaan kuvassa näkyvän tähtilipun taistelun ja koston symbolina. Alempi otsikko ”Tuhansien ruumiiden pelko iski pelastajiin, jotka kaivavat aavemaisia raunioita” kiinnittää kuvan yhteydessä huomion Yhdysvaltain kokemaan tuhoon ja suruun. Otsikot on sidottu korostetusti pääkuvaan.

Yleisen käsityksen mukaan kuvateksti ankkuroi kuvan merkitykset. Aamulehden etusivu kertoo päinvastaista. ”Nato-maat nostivat lipun vastaiskuun” kuulostaisi hämärältä kuvattomassa jutussa, mutta kun se assosioituu kuvan pelastustyöntekijöiden lipunnostoon, sanavalinta näyttää nokkelalta ja samalla otsikon asiasisältö tavallaan luonnollistuu. Myös alemman jutun otsikko on sidottu pääkuvaan. Faktapohjaiseen esitystyylisiin pyrittäessä otsikossa tuskin käytettäisiin raunioista adjektiivia ”aavemainen”, jos lukijalle ei olisi tarjolla rauniokuvaakaan ikään kuin todisteena siitä, että aavemaiseltahan tuolla näyttää. Kuva ei siis vain kuvita lehtitekstiä vaan myös ohjaa sitä.

Oppilaiden tulkinnoista hahmottuu yksi keskeinen tarina: Yhdysvallat kärsii suuren tuhon, mutta siitä nousee vielä. Tämä on myös koko sivun etusijalle asettava merkitys, mitä symboloivat uhmakas lipun pystyttäminen vihollisen tuhoamalle paikalle ja otsikoiden sanavalinnat. Kutsumme tätä tarinaa tuhon ja nousun kehykseksi, ja se tulee oppilaiden kuva-analyyseissä ilmi esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

Raunioiden keskellä oleva lippu kertoo elämän jatkumisesta ja siitä, ettei Yhdysvaltojen kansaa niin helposti lannisteta (...) Koko kansa kulkee sen saman lipun alla, joka liehuu World Trade Centerin raunioilla, ja sen lipun nimissä kansa taistelee terrorismia vastaan.

Kaiken harmauden keskellä ainoana väriläiskänä liehuva Yhdysvaltain lippu jaksaa luoda palomiehille ja muille pelastustyöntekijöille toivoa paremmasta huomisesta. (...) Toivon, että juuri tämä kuva on julkaistu vähintään yhtä valtavan kokoisena kaikissa suurissa yhdysvaltalaisissa lehdissä, sillä kuva on mielestäni mitä upeinta materiaalia kertomaan yhdysvaltalaisille, että ”kyllä tästä vielä nouseaan”.

Jälkimmäisessä lainauksessa kirjoittaja suorastaan identifioituu tuhosta nousuun -tarinaan toivoessaan, että kuva valaisi yhdysvaltalaisiin uskoa ja toivoa. Myös kuvan värisävyt saavat merkityksensä osana tuhon ja nousun kehystä: todellisuus on ”harmaata”, mutta lippu ”väriläiskänä” antaa toivoa paremmasta huomisesta.

Sitaateista näkyy myös se, kuinka tapahtumia hahmotetaan erilaisten vertauskuvien avulla. Metaforat siirtävät konkreettisen seikan ominaisuuksia abstraktille seikalle. Ne nostavat esiin ilmiön tiettyjä puolia ja häivyttävät toisia. Aamulehti on etusivullaan sitonut kuvan ja tekstin yhteen lipunnosto-metaforallaan: ”Nato-maat nostivat lipun vastaiskuun”. Paitsi että kuva sitoo tapahtuman aikaan ja paikkaan, otsikolla rakennetaan konkreettista asiaa esittävään valokuvaan vertauskuvallinen taso. Näin kuva alkaa saada avoimen sosiolaallisia merkityksiä, mitä tietenkin edesauttaa myös kuvan samankaltaisuus edellä mainitun Iwo Jima -otoksen kanssa. Yksi oppilas havaitsi kuvan kytkennän johonkin aikaisempaan kuvaan, mutta ei osannut paikantaa sitä Rosenthalin otokseen. Joka tapauksessa Aamulehden etusivun inspiroima nousu-metafora on siirtynyt osaksi oppilaiden tulkintoja.

Epätoivo muuttuu toivoksi kun Yhdysvallat nousevat raunioista samalla tavoin kuin lippunsa.

Alhaalla – ylhäällä on suosittu metafora, jossa ”alhaalla” tarkoittaa yleensä pahaa, heikkoa tai vähäarvoista, ja ”ylhäällä” puolestaan hyvää, vahvaa ja korkea-arvoista. Vallitsevassa mediatarinassa ja analyysiteksteissä terrori-isku sai Yhdysvallat hetkeksi alas polvilleen, mutta vastaiskujen jälkeen se taas nousi ylös sekasorrostaan. ”Nousu” viittaa Yhdysvaltain vastaiskuihin, jotka siis näyttävät luonnollisina ja maan tilan entiselleen palauttavina. Toisenlaisia merkityksiä loisi esimerkiksi metafora ”koston kierre”.

Näitä toisenlaisia lukemistapoja esiintyi vain kolmessa analyysissä. Niissä tähtilippu näyttää herättävän antiamerikkalaisia tuntemuksia. Näiden tulkintojen esittäjät hylkäävät hallitsevan lukutavan eli näkemyksen Amerikasta viattomana uhrina tai vahvana taistelijana. Heille terrori-isku näyttävät tra-

gisuudestaan huolimatta Yhdysvaltain mahdollisuutena pönkittää patriotismiin ja pöyhkeyttään. Näissä tulkinnoissa ei rakennu tuho-nousu -tarinaa samoin kuin Yhdysvaltain vahvuutta tai uhriutta korostavissa tulkinnoissa; tai ainakin tätä tarinaa tarkastellaan kriittisesti ulkopuolelta.

Suurempi kuva kertoo ensinnäkin amerikkalaisten ylimielisyydestä ja itsekkyydestä. Raunioissa lojuu mahdollisesti vielä monia kymmeniä ihmisiä pelastettavana, ja silti tärkeämpää on saada Amerikan lippu liehumaan kuin yrittää pelastaa ihmiset. (...) Bushin kasvokuvasta näkee tai paremmin sanottuna voi tulkita, että hänellä on mielessään kostaminen.

Etusivun kaksi kuvaa luovat yhdessä kokonaisuuden, joka saa aikaan kylmiä väreitä. Näin ylitsepursuva isänmaallisuus menee jo vähän yli hilseen.

Parissa tulkinnoissa näkyy lukutapa, jossa terrori-isku näyttäytyy sodan ja väkivallan kierteen uhkana. Tämä kehys kyseenalaistaa molempia edellä mainittuja yksiselitteisiä näkemyksiä, jotka perustuvat amerikkalaisuuden mieltäkuviin. Kuitenkin näissäkin tulkinnoissa näkyy tuttua tuho-nousu -tarinaa:

Hän [presidentti Bush] aikoo tehdä asialle jotain, mutta seuraako siitä vain lisää ihmishenkien menetystä ja omaisten surua? Kun kerta maapallolla ollaan niin sanotusti samassa veneessä, niin olisi aika opetella elämään ihmisiksi! (...) Jäljelle jäävistä World Trade Centerin muruista kuitenkin vielä jonakin päivänä tulee nousemaan uusi pilvenpiirtäjä. Sen verran toivoa saa tästä valonpilkahduksesta raunioiden keskellä.

”Kuva kertoo tuhat sanaa – jopa amerikkalaisista” (otsikko) (...) Ensimmäisessä kuvassa George W. Bushin ilme kertoo paljon; hänen surumielinen katseensa kielii vakavasta tapauksesta, mutta silmien kostohimoinen vilke ei jää huomaamatta. (...) Kuva kertoo selkeästi amerikkalaisten patriotismista, joka on ymmärrettävääkin. Vaikka tausta, eli raunioinen sekasorto on suora kuvaus terrori-iskusta, lippu ja sen pystyttäjät kuvaavat Yhdysvaltojen periksi antamattomuutta. Pystyttäjät vannovat taistelevansa loppuun asti.

Lukiolaisilla näyttää olevan amerikkalaisuudesta valmiina hyvin vahvoja tulkintamalleja, jotka vaikuttavat tietenkin siihen, millä tavoin koko isku ja sen representaatiot Aamulehden sivuilta tulkitaan. Oppilaat kykenevät otta-

maan etäisyyttä tarjolla oleviin merkityksiin, mutta samalla on aivan ilmeistä, että lehden etusivun tarjoama patrioottinen tuhon ja nousun kehys hallitsee tulkintoja voimakkaasti. Oppilaat pohtivat hyvin vähän lippuun liitettyjä merkityksiä.

Kuinka kuva kertoo?

Usein ajatellaan, että uutiskuva on ikkuna todellisuuteen. Käsitys tukee uutiseen liitettyä objektiivisuuden ihannetta. Toinen mahdollisuus on ymmärtää kuva merkityksillä ladatuksi konstruktioksi, josta katsojat ammentavat erilaisia vaikutelmia ja arvoja. Kuvan ymmärtäminen konstruktioksi on tärkeä osa visuaalista lukutaitoa, koska vasta sen jälkeen voidaan alkaa pohtia sitä, millainen esitys kuva on tai mitkä olisivat vaihtoehtoisia tapoja kuvittaa juttu.

Kolme neljästä vastaajista viittaa jollakin tavoin kuvaan konstruktiona. Toisin viittaukset eivät useinkaan ole suorita, vaan ne näkyvät sanavalinnoista. Kolme analysoijaa käsittelee kuvaa lähinnä todellisuuden välittäjänä, eikä kuvaan representaationa kiinnitetä huomiota sen enempää.

Taustalla oleva savu välittää katsojalle viestin, että kyseessä on tuore tapahtuma.

Katsojalle välittyvä tunne siitä, että näistäkin vaikeuksista selvitään yhteistyöllä ja empatialla.

Todellisuuden välittäjänä kuvan vaikutus olisi enimmillään, silloin kun sen ansiosta tapahtumista saavat tietää ja tunnelman voivat kokea sellaisetkin ihmiset, joilla ei ole suoraa pääsyä tapahtumapaikalle. Toisaalta vaikka kuva nähdään pelkästään ikkunaksi, kameran ja kuvaajan olemassaoloa ei välttämättä ole täysin unohdettu.

Moni lukiolaisista viittaa myös siihen, että kameralle esitetään jotain, toisin sanoen joku luo itselleen imagon, jonka kamera tallentaa. He näkevät, että valokuvassa esiintyvillä toimijoilla on mahdollisuus manipuloida kameraa:

Kyseisessä tilanteessa presidentin olikin hyvin tärkeää näyttäytyä vahvana ja päättäväisenä.

Alemmasta kuvasta jää sellainen tunne, että se olisi jotenkin lavastettu.

Osa ymmärtää kuvan luonteen niin, että kuva itsessään rakentaa tapahtuman, eivätkä toimijat välttämättä itse voi vaikuttaa siihen, millaisen imagon itsestään antavat:

Valolla ja varjolla on oma selkeä roolinsa kuvassa.

Toiselta kantilta katsoen hänen [George W. Bushin] ilmeensä ja katseensa on enemmän haikean surullinen, kuin päättäväinen mitä Aamulehden kuvateksti väittää.

Alemman sitaatin kirjoittaja havaitsee, että kuvateksti tarjoaa mahdollisten merkitysten joukosta vain yhden, joka ei hänelle kelpaa.

Yksi tapa ymmärtää kuvien konstruktivisuus on havaita, kuinka kaksi kuvaa yhdessä luovat esityksen, jota ne eivät tekisi erikseen. Kuvien yhteispeiliä pohdittiin useassa analyysissä. Parissa analyysissä oivalletaan myös kuvien ja symbolien intertekstuaalisuus eli se, kuinka ne viittaavat toisiin kuviin tai symboleihin.

Jos kuvia tutkitaan yhtenä kokonaisuutena, on melkein huvittavaa, kuinka Bush ikään kuin katsoisi juuri tapahtumapaikkaa: lippua ja sen pystyttäjiä, ja ilme hänen kasvoillaan kertoo kaiken: kosto ei ole kaukana.

Alemmasta kuvasta jää sellainen tunne, että se olisi jotenkin lavastettu. Se on kuin suoraan Washingtonissa sijaitsevan patsaan vastine, jossa muutama sotilas kannattelee Yhdysvaltojen lippua viimeisillä voimillaan.

Muutamassa analyysissä pohditaan niin ikään tulkintatilanteen vaikutusta kuvan lukemiseen. Yksi analysoija muistuttaa, että hän analysoi lehden etusivua puolitoista kuukautta tapahtumien jälkeen ja että se saattaa vaikuttaa hänen näkemyksiinsä. Oppilaiden analyyseissä havaitaan myös, että kuvista voi tehdä erilaisia tulkintoja siitäkin huolimatta, että kaikilla olisi käytettävissä sama tiedotusvälineiden informaatio.

Ne kirjoittajat, jotka näkevät kuvan todellisuuden heijastajana, hyväksyvät samalla Aamulehden etusivun tarjoaman ensisijainen lukutavan: tuhon keskellä piilee toivo Yhdysvaltain noususta. Kuvan konstruktioluonteeseen viitattavissa tulkinnoissa on sekä ensisijaiseen lukutavan hyväksyviä että siihen kriittisesti suhtautuvia. Seuraavassa esimerkit molemmista:

Kuva saa presidentin vaikuttamaan hyvin inhimilliseltä: presidentin kasvot ja katse, jotka hän kameraan suuntaa, ovat täynnä huolta ja päättäväisyyttä. Kuvan perusteella varmaa onkin, että presidentti ei aio jäädä toimeettomana katselemaan, vaan on päättänyt toimia.

Raunioissa lojuu mahdollisesti vielä monia kymmeniä ihmisiä pelastettavana ja silti tärkeämpää on saada Amerikan lippu liehumaan kuin yrittää pelastaa ihmiset. Tämä kaikki on tehty ilmeisesti tiedotusvälineiden takia.

Tiivistäen: kuvan konstruktiivisuus tulee tulkinnoissa esiin neljällä tavalla. Ensinnäkin kirjoittaja saattaa viitata siihen, että valokuvaa voidaan käyttää johonkin tarkoitukseen. Toiseksi kuvaustilanne voidaan nähdä kuvan toimijoiden mahdollisuudeksi tai pyrkimykseksi antaa tietty vaikutelma. Kolmanneksi saatetaan ymmärtää myös se, että kuva itsessään luo jonkin vaikutelman, joskus sellaisenkin, jota kuvattavat eivät välttämättä ole halunneet. Tällaisesta konstruktioluonteesta ymmärtämisestä kertoo esimerkiksi ajatus lehden sivun kuvien yhteispelistä tai kuvien intertekstuaalisuudesta. Neljänneksi voidaan kiinnittää huomiota siihen, että eri ihmiset voivat tulkita kuvaa eri tavoin ja että tulkintatilanne vaikuttaa tulkintaan.

Lopuksi

Kaksiosainen tehtävänanto sai suurimman osan vastanneista jakamaan analyysinsa kahteen osaan. Kuitenkaan selvää erottelua kuvailun ja tulkinnan välille ei ole vedetty, vaan jo kuvausosuudessa on mukana kirjoittajien kommentteja ja arveluita. Tästä voi nähdä, ettei kuvan ilmisisältöä voi erottaa sen tulkinnoista.

”Mitä kuvat kertovat” -kysymyksen sanavalinta jättää avoimeksi, tulkittaanko kuva todellisuuden heijastajaksi vai todellisuutta rakentavaksi. Kuvanhan voi käsittää ”kertovan” joko faktoja tai sitten tarinaa. Jos kysymys olisi kuulunut esimerkiksi ”Miten kuvat esittävät todellisuutta?” tai ”Millaisen vaikutelman kuvat antavat?”, analyysin kirjoittajia olisi jo johdateltu pohtimaan kuvaa esityksenä. Se, että pelkällä ”Mitä kuvat kertovat” -tehtävänannolla niin moni heräsi pohtimaan kuvan konstruktioluonnetta, kertoo lukiolaisten visuaalisesta lukutaidosta.

Tehtävänanto selittää osittain sen, että oppilaat tulkitsevat kuvaan tuhon ja nousun *kertomuksen*, narratiivin. Kertomusmuodon valintaan saattaa olla yleisempiäkin syitä. Roland Barthesin (1982) mukaan narratiivi on tiettyssä mielessä ”kohtalomme”: hahmotamme todellisuutta kertomusten avulla. Narratiiviseen muotoon lienee vaikuttanut sekin, että tapahtumasta oli kirjoittamishetkellä kulunut jo puolitoista kuukautta ja tilanne oli alkanut normali-

soitua. Tuhosta oli siirrytty vastarintaan, ja elämä näytti palaavan entisiin uomiinsa. Maailmansodan uhka näytti väistyneen.

Kolmas syy narratiiviseen muotoon löytynee populaarikulttuurista, jossa tällaiset tuhon ja nousun kertomukset ovat tuiki tavallista katastrofielokuvien materiaalia. Neljäs syy voi liittyä eräänlaiseen tulkinnan psyykkiseen talouteen, jossa tuhon luomat uhkakuvat saadaan hallittaviksi, kun niihin aletaan soveltaa selviytymistarinoita. Näissä tarinoissa tarvitaan aina arjen sankareita.

Analyysien kirjoittajat osallistuivat lukion valinnaiselle Johdatus mediakritiikkiin -kurssille, joten heillä lienee tuntumaa ja kiinnostusta kuvien analysointiin. Monet näkevät mediaesityksen syntyvän lähinnä siten, että eri toimijat esittävät itseään jollakin tavoin kameralle, joka sitten tallentaa tämän esityksen. Pohdinnassa ovat siis imagon, julkisuuden manipuloinnin ja markkinoinnin kysymykset, jotka ovat tuttuja symbolien, merkkien ja mainosten maailmassa eläville nykyihmisille, ehkä etenkin nuorille.

Tältä pohjalta kuvan kritiikki voi lähteä siitä, että kuva näyttää lavastetulta tai että kuvassa näkyvät ihmiset haluavat vaikuttaa joltakin. Vieraampi saattaa olla ajatus, että kuva sinänsä on representaatio, jonka perusteella eri katsojat voivat rakentaa toisistaan eroavia merkityksiä. Se voidaan siis tulkita tavoilla, joita niin kuvattavat kuin kuvaajakaan eivät ole tarkoittaneet.

Vaikka oppilaiden sanavalinnat osoittavat, että he ymmärtävät kuvat joiltain osin konstruktivistisesti, voidaan silti kysyä, kuinka tietoista se on. Asiaa voidaan havainnollistaa tutulla lausahduksella: ”Onpa onnistunut valokuva. Näytät siinä aivan itseltäsi.” Lausuma itsessään sisältää ajatuksen kuvan konstruktivisuudesta, koska se antaa ymmärtää, että valokuva voi olla ”onnistunut” tai ”epäonnistunut”. Tästä havainnoista on kuitenkin vielä pitkä matka siihen, että aletaan tarkastella valokuvaa osana erilaisia kulttuurisia diskursseja tai että aletaan pohtia esimerkiksi journalististen valintojen vaikutusta lehden kuvitukseen. Nämäkin teemat ovat kuitenkin iduillaan oppilaiden tulkinnoissa.

Lukiolaisten kuvan perusteella rakentama hallitseva tarina vastaa vahvasti median esittämää tarinaa, vaikka monet ottavat siihen jonkin verran etäisyyttä. Tuho-nousu -tarina on yksi keskeinen tulkintakehikko, joka hallitsi mediaa laajemminkin heti alkujärkytyksen jälkeen. Tarinaan liittyy vahvasti lupaus tai pelko Yhdysvaltain vastaiskuista, ja tarina esittää kostoiskut ikään kuin luonnollisena jatkeena terrori-iskulle, riippumatta siitä, pidetäänkö niitä hyväksyttävänä vai ei.

On ymmärrettävää, että tällainen ”luonnollinen” jatkumo syntyy myös kuva-analyyseissa. Tehtiinhän ne hetkellä, jolloin Yhdysvallat oli jo aloittanut Afganistanin pommitukset. Olisi mielenkiintoista tietää, miten Aamulehden pääkuva olisi tulkittu vaikkapa sen ilmestymispäivänä.

Jos pääkuva herätti tulkinnan tekijässä kielteisiä mielleyhtymiä, kuvan konstruktioaluonne tuli analyysissäkin selvästi esiin. Tai ehkä joissakin tapauksissa voi ajatella toisinpäin: kun ymmärretään kuvan konstruktioaluonne, kuva saattaa herättää kriittisiä ja vastustaviakin tulkintoja. Kuva voidaan toki ymmärtää konstruktioiksi samalla, kun hyväksytään sen tarjoamat etusijalle asetuvat merkitykset.

Tästä voi päätellä, että kuvan toimintamekanismien ymmärtäminen ei *välttämättä* takaa mitään siitä, kuinka hyvin kuvan esittämään arvomaailmaan kyetään tai halutaan ottaa etäisyyttä. Toisaalta Yhdysvaltain lipun herättämät negatiiviset mielleyhtymät eivät *välttämättä* kerro mitään kuvan katsojan visuaalisesta lukutaidosta. Katsoja saattaisi esimerkiksi sanoa kuvan olevan pelkkää propagandaa. Tämä ei kuitenkaan *välttämättä* kerro visuaalisesta lukutaidosta, jos sanoja ei perustele tai ymmärrä, *millä tavoin ja mitä keinoja käyttämällä* kuvasta on tehty propagandistinen.

Yht. yo Terhi Pietikäinen on Tampereen yliopiston tiedotusopin opiskelija ja YTT Janne Seppänen Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön tutkija.

Viite

- 1 Kirjoitushetkellä lukiolaiset osallistuivat Johdatus mediakritiikkiin -kurssille. Iältään he olivat 17–19-vuotiaita, ja tehtävän teki yksitoista naista ja yksi mies. Ryhmälle kerrottiin, että he osallistuvat tulkinnoillaan Journalismikritiikin vuosikirjan tekoon. Kiitämme kurssin opettajaa Marjatta Pöllästä yhteistyöstä.

Kirjallisuus

Barthes, Roland (1982 [1966])

Introduction to the Structural Analysis of Narratives. Teoksessa: Barthes, Roland Selected Writings. Introduced by Susan Sontag. New York: Fontana.

Karvonen, Erkki (2000)

Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. Tiedotustutkimus 23(2000):2.